

Analiza rynkowa

REPUBLIKA KAZACHSTANU

ANALIZA RYNKU

REPUBLIKA KAZACHSTANU

Przedmiotem niniejszego opracowania jest kompleksowa analiza rynków zagranicznych pozostających w zasięgu oddziaływania projektu InterSilesia - „Modelowanie działalności eksportowej przedsiębiorstw z sektora MŚP działających na terenie województwa śląskiego”.*

*Projekt realizuje **Fundusz Górnośląski S.A.** w partnerstwie z Województwem Śląskim. FGSA jest kluczową organizacją otoczenia biznesu w województwie śląskim, która aktywnie uczestniczy w realizacji polityki rozwoju regionu, tworzy warunki wykorzystywania środków krajowych i europejskich na rzecz jego rozwoju, inicjuje i angażuje się w projekty partnerskie zorientowane na wspieranie innowacyjnych procesów, organizuje usługi doradcze i szkoleniowe dla MŚP. Spółka posiada potencjał kadrowy w postaci specjalistów oraz solidną sieć współpracy w ramach realizacji przedsięwzięć finansowanych ze środków instytucji samorządowych i europejskich.*

*Wykonawcą analiz jest **INVESTIN sp. z o.o.** - Zespół Ekspertów i Analityków INVESTIN realizuje doradztwo strategiczne, prorozwojowe i proinnowacyjne dla przedsiębiorstw, instytutów naukowych, uczelni wyższych, Centrów B+R, JST, spółek skarbu państwa, a także osób fizycznych i innowatorów. INVESTIN świadczy usługi o najwyższym standardzie, wyróżniając się:*

- Akredytacją Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii jako Instytucja Otoczenia Biznesu (Centrum Innowacji),*
- Akredytacją Samorządu Województwa Mazowieckiego jako Mazowieckiej Instytucji Otoczenia Biznesu (Centrum Innowacji),*
- `doradczych i szkoleniowych w ramach Bazy Usług Rozwojowych (BUR),*
- Certyfikatem wdrożenia Standardu Usług Szkoleniowo-Rozwojowych SUS 2.0 (międzynarodowy certyfikat jakości).*

*Projekt współfinansowany przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, Oś priorytetowa III Konkurencyjność MŚP, Działanie 3.5 Umiejdzynarodowienie gospodarki regionu, Poddziałanie 3.5.2 Modelowanie działalności eksportowej MŚP.

Spis treści

1.	Podstawowe informacje na temat Republiki Kazachstanu	4
1.1.	Położenie geograficzne i uwarunkowania klimatyczne	4
1.2.	Ustrój polityczny i podział administracyjny	4
1.3.	Warunki wjazdu	7
1.4.	System walutowy	7
2.	Uwarunkowania ekonomiczne.....	7
2.1.	Gospodarka Kazachstanu.....	7
2.2.	Infrastruktura i transport.....	10
2.3.	Współpraca międzynarodowa	11
2.4.	Główne sektory gospodarki Kazachstanu	13
2.5.	Popyt i zapotrzebowanie na wybrane produkty i usługi.....	14
3.	Współpraca między Kazachstanem a Polską.....	16
3.1.	Uwarunkowania prawne.....	16
3.2.	Zawarte umowy dwustronne i wielostronne.....	18
3.3.	System celny	20
4.	System prawno-podatkowy	21
5.	Zachęty dla Inwestorów	23
6.	Uwarunkowania kulturowe.....	25
7.	Podstawowe kontakty do instytucji wspierających przedsiębiorczość	26

1. PODSTAWOWE INFORMACJE NA TEMAT REPUBLIKI KAZACHSTANU

1.1. Położenie geograficzne i uwarunkowania klimatyczne

Kazachstan stanowi największy terytorialnie kraj Azji Centralnej, jego powierzchnia wynosi 2 724 900 km². Terytorium kraju przylega od zachodu do Morza Kaspijskiego, a długość wybrzeża wynosi 2320 km – jest to największa wartość wśród wszystkich krajów mających dostęp do tego akwenu. Państwo to powstało w wyniku rozpadu Związku Radzieckiego, graniczy z Federacją Rosyjską (6467 km granicy), Uzbekistanem (2300 km granicy), Chinami (1460 km granicy), Kirgistanem (980 km granicy) i Turkmenistanem (380 km granicy).¹ Kazachstan posiada także 5 wysp na Morzu Kaspijskim – tzw. Wyspy Focze o łącznej powierzchni 130 km². Zaledwie 12% powierzchni Kazachstanu leży w Europie – reszta stanowi część Azji. Według danych na 2021 r. populacja Kazachstanu liczyła wówczas 19 186 015 obywateli, z czego 70% to Kazachowie².

Zachodnią część Kazachstanu stanowi Nizina Nadkaspijska oraz część Niziny Turańskiej. Obszary te rozdziela południkowe pasmo niskich gór Mugodżarów – 657 m n.p.m., które stanowią południowe przedłużenie Uralu. Na północy kraju znajduje się Płaskowyż Turgajski, w który wdziera się dolinna Brama Turgajska oraz południowy skraj Niziny Zachodniosyberyjskiej. Wschodnią i południową część Kazachstanu zajmuje rozległe Pogórze Kazachskie w skład, którego wchodzi zachodnie krańce gór Altaj i Tienszan.

Kazachstan ma słabo rozwiniętą sieć rzeczną przez co w połączeniu z bardzo suchym, skrajnie kontynentalnym klimatem, boryka się z niedostatkami wody. Rzeki często występują okresowo, szczególnie wiosną w czasie roztopów. O tej porze roku rzeki stałe mają zazwyczaj najwyższy poziom wód. Opady deszczu są niemal niezauważalne w centralnej części kraju, a na północy i południu osiągają zaledwie 300 mm rocznie. Amplitudy temperatur między porami roku (ok. +40°C latem i -45°C zimą). Najdłuższymi porami roku jest upalne lato i mroźna zima, zaś jesień i wiosna są bardzo krótkie. Silny wiatr unoszący latem tumany piasku, zimą powoduje burze śnieżne zwane buranami. W kraju występują także takie zjawiska jak susze, wiosenne powodzie, w terenach górskich lawiny błota i kamieni, tzw. „siel”³.

W Kazachstanie spotyka się lasy, ale tylko w jego północnej części. Znaczną większość powierzchni Kazachstanu, bo aż 60% stanowią półpustynie piaszczyste i gliniaste (Kyzylk-kum i Mujun-kum) z dużym udziałem słonych bagien. Centralny pas nizin obejmują stepy stanowiące część Wielkiego Stepu eurazjatyckiego. Step stopniowo przekształcany jest w pola uprawne wymagające sztucznej irygacji.

1.2. Ustrój polityczny i podział administracyjny

Kazachstan jest republiką konstytucyjną z silną pozycją prezydenta, który formalnie i faktycznie w swoich rękach skupia pełnię władzy politycznej. Głowa państwa wybierana jest na pięcioletnią kadencję podczas powszechnych, równych i bezpośrednich wyborów. Prezydent jako arbiter i gwarant stabilności państwa jest najwyższą instancją w strukturach władzy wykonawczej. Mianuje i odwołuje premiera, stoi na czele sił zbrojnych, dysponuje inicjatywą ustawodawczą i prawem weto

¹ <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 01.02.2023 r.)

² <https://stat.gov.kz/api/getFile/?docId=ESTAT464825> (dostęp 01.02.2023 r.)

³ <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 02.02.2023 r.)

projektów ustaw. Obecnym prezydentem, wybranym w 2019 r., jest Kasym-Żomart Tokajew, który zastąpił po 28 latach rządów Nursułtana Nazarbajewa. Pełni on obecnie dożywotnią funkcję przewodniczącego Rady Bezpieczeństwa – jednego z najważniejszych organów konstytucyjnych, choć jego pozycja staje się coraz słabsza. Premierem Republiki Kazachstanu jest Askar Mamin⁴.

Obowiązująca Konstytucja Republiki Kazachstanu została uchwalona w 1995 r. Od tego czasu wprowadzono do niej cztery poprawki (1998 r., 2007 r., 2011 r., 2017 r.). Konstytucja deklaruje zasady suwerenności narodu, pluralizmu, podziału władzy, demokratycznego i świeckiego państwa prawa.

Władza ustawodawcza sprawowana jest przez dwuizbowy parlament składający się z izby niższej, przedstawicielskiej - tzw. Mażylisu, oraz izby wyższej – Senatu. Do izby niższej wybieranych jest 107 deputowanych na pięcioletnią kadencję. Senat wybierany jest na sześcioletnią kadencję składa się z 47 deputowanych – 32 wybranych w obwodach i 15 mianowanych przez prezydenta.

W wyborach parlamentarnych ze stycznia 2021 r. największą liczbę głosów zdobyła partia Nur Otan, obecnie zwana Amanat (71,09%), z której wywodzi się urzędujący prezydent⁵. Pojawiły się jednak głosy krytyczne wobec przeprowadzonych wówczas wyborów⁶. Od tamtego czasu Republika Kazachstanu przechodzi jednak dość intensywne przemiany polityczne – 19 stycznia 2023 prezydent Kasym-Żomart Tokajew rozwiązał parlament i wyznaczył datę przedterminowych wyborów na 19 marca 2023 r. Wybory te mają być zwieńczeniem procesu zmian systemu politycznego państwa rozpoczętego po kontrowersyjnych wyborach z 2021 r. oraz protestach społeczno-ekonomicznych w 2022 r. Celami polityki obecnego prezydenta jest etapowa i centralna liberalizacja systemu politycznego, odrzucająca autorytaryzm⁷, wzmacniająca pozycję parlamentu, zmiany w ordynacji wyborczej i ograniczenie wpływów byłego prezydenta Nursułtana Nazarbajewa. Poprzez te zmiany, Mażylis miałby stać się miejscem realnej debaty politycznej, która odpowiadałaby aspiracjom społeczeństwa, a zarazem rozkładałaby napięcia i kryzysy⁸. Przebieg i wynik wyborów będzie miał znaczenie nie tylko wewnętrzne – stabilność państwa będzie kluczowa w kontekście dynamiki międzynarodowej: siły Rosji, Chin oraz coraz większego otwierania się Kazachstanu w kierunku Zachodu⁹.

Reformy prezydenta Kasyma-Żomarta Tokajewa obejmują także tamtejsze sądownictwo. Zgodnie z ustawami uchwalonymi 22 listopada 2022 r. od 1 stycznia 2023 r. zaczął działać Sąd Konstytucyjny. Dzięki niemu, każdy obywatel będzie mógł bezpośrednio bronić swoich konstytucyjnych praw i wolności. Na mocy ustawy zasadniczej, powołano także urząd Rzecznika Praw Obywatelskich. Na straży praw obywatelskich stać ma także Prokurator Generalny. Obywatele, jak i przedstawiciele wymienionych wcześniej urzędów, mają prawo do odwołania się do Sądu Konstytucyjnego. Zakazano

⁴ <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 02.02.2023 r.)

⁵ <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-01-11/wybory-parlamentarne-i-samorzadowe-w-kazachstanie> (dostęp 02.02.2023 r.)

⁶ <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-01-11/wybory-parlamentarne-i-samorzadowe-w-kazachstanie> (dostęp 02.02.2023 r.)

⁷ <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-01-11/wybory-parlamentarne-i-samorzadowe-w-kazachstanie> (dostęp 02.02.2023 r.)

⁸ <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-01-26/domykanie-korekty-systemu-politycznego-w-kazachstanie> (dostęp 02.02.2023 r.)

⁹ <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-01-26/domykanie-korekty-systemu-politycznego-w-kazachstanie> (dostęp 02.02.2023 r.)

stosowania kary śmierci¹⁰. Cechą charakterystyczną dla kazachskiego wymiaru sprawiedliwości jest dążenie sądu do jak najszybszego i merytorycznego zakończenia sprawy. Cecha ta wynika z zasady aktywnej roli sądu z szerokimi uprawnieniami w zakresie postępowania dowodowego i kontroli sądowej wykonania wyroku przez organ administracyjny. Procedura ta posiada daleko idące inspiracje niemiecką ustawą o sądownictwie administracyjnym¹¹.

Kraj składa się z 14 obwodów (obłasti), które dzielą się wewnątrz na rejony wiejskie, miejskie i miejsko-wiejskie. Jako obwody funkcjonują także dwa miasta wydzielone: Ałmaty i Astana (daw. Nur-Sułtan), która jest stolicą państwa. Według oficjalnych danych populacja stolicy przekroczyła 1 milion mieszkańców. Astana, po Ałmaty (1,7 mln mieszkańców), jest drugim co do wielkości miastem w kraju. W stolicy mieszczą się prawie wszystkie centralne urzędy państwowe, ale to właśnie Ałmaty są centrum biznesowym i gospodarczym kraju. Niejako status enklawy posiada miasto Bajkonur - jest miastem federalnego znaczenia Federacji Rosyjskiej, która płaci Kazachstanowi za jego dzierżawę¹².

Rysunek 1. Flaga Republiki Kazachstanu

Źródło: <https://www.tradtengge.gov.pl/kierunki-eksportu/azja-srodkowa/kazachstan/> (dostęp 17.02.2023 r.)

Na fladze Republiki Kazachstanu widnieje błękitne tło, które symbolizuje narody tureckie oraz niebo nawiązując do kultu Wielkiego Nieba wywodzącego się z dawnych wierzeń koczowników. Pionowy ornament w złotym kolorze symbolizuje sztukę i kulturę Kazachów i dawnego Chanatu Kazachskiego. Złote słońce odnosi się do harmonii i kosmosu, a orzeł to symbol marzeń i boskiego świata.

¹⁰ <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-06-21/pierestrojka-tokajewa-kazachstan-wobec-wyzwan-wewnetrznych-i> (dostęp 02.02.2023 r.)

¹¹ <https://bibliotekanauki.pl/articles/2120477.pdf> (dostęp 02.02.2023 r.)

¹² <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 02.02.2023 r.)

1.3. Warunki wjazdu

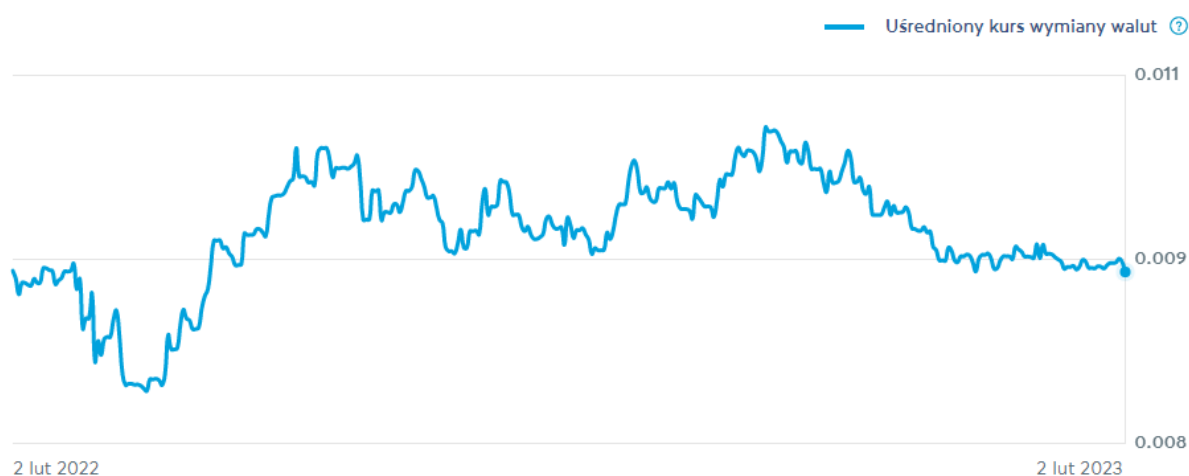
Obywatele Polscy udający się do Kazachstanu na okres pobytu do 30 dni niezobowiązani są do posiadania wizy wjazdowej. Obowiązkowy jest natomiast paszport, który powinien być ważny minimum 6 miesięcy od planowanej daty opuszczenia Kazachstanu¹³.

1.4. System walutowy

Walutą kazachstańską jest tenge (KZT), które wynosi 100 tyńów. Waluta kazachska wymierna jest na USD, euro, funty brytyjskie i ruble rosyjskie w bankach i kantorach, znajdujących się we wszystkich większych miejscowościach w Kazachstanie. W kraju istnieje system płatności bezgotówkowych¹⁴. W dniu 02.02.2023 r. za 1 tenge trzeba zapłacić 0,00933 zł¹⁵ lub 0,00199 EUR¹⁶.

Kurs wymiany KZT na PLN.

1 KZT = 0,00933 PLN

Wykres 1. Średni kurs teng (KZT) do złotego (PLN) w ujęciu rocznym

Źródło: <https://wise.com/pl/currency-converter/kzt-to-pln-rate> (dostęp 02.02.2023 r.)

2. UWARUNKOWANIA EKONOMICZNE

2.1. Gospodarka Kazachstanu

Kazachstan stanowi najsilniejszą gospodarkę w Azji Centralnej z wartością w okresie styczeń – czerwiec 2022 na poziomie 3,6%¹⁷ równą ok. 170 mld USD¹⁸. W ciągu pierwszych 3 kwartałów 2022 r. produkcja przemysłowa zwiększyła się o 2,1%, produkcja rolnicza wzrosła o +6,9%, budownictwo powiększyło się o +5,1%, a handel detaliczny podniósł się o +4,23%.

¹³ [Kazachstan - Polska w Kazachstanie - Portal Gov.pl \(www.gov.pl\)](https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie) (dostęp 02.02.2023 r.)

¹⁴ <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 02.02.2023 r.)

¹⁵ <https://wise.com/pl/currency-converter/kzt-to-pln-rate> (dostęp 02.02.2023 r.)

¹⁶ <https://wise.com/pl/currency-converter/kzt-to-eur-rate> (dostęp 02.02.2023 r.)

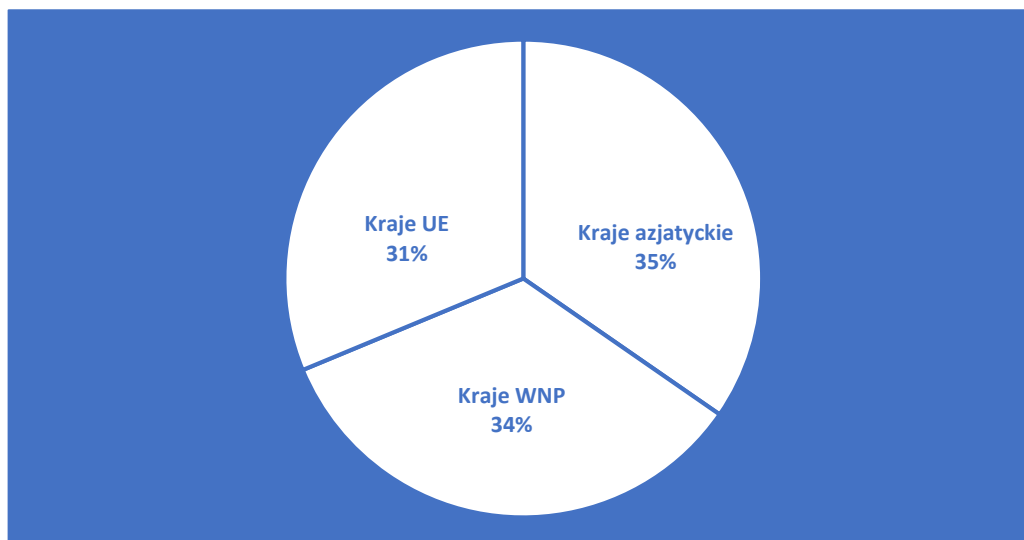
¹⁷ <https://www.trade.gov.pl/kierunki-eksportu/azja-srodkowa/kazachstan/> (dostęp 03.02.2022 r.)

¹⁸ <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 03.02.2022 r.)

Kazachstan boryka się aktualnie z inflacją wywołaną agresją Rosji na Ukrainę. Według danych opublikowanych 4 stycznia 2023 r. przez kazachskie Narodowe Biuro Statystyki, w grudniu inflacja w ujęciu rocznym przekroczyła 20%. Inflacja nadal rośnie pomimo sześciu podwyżek stóp procentowych w ciągu roku. W grudniu Narodowy Bank Kazachstanu podniósł podstawową stopę procentową do 16,75%. Według Banku przyczynami napędzającymi inflację są te związane z wojną w Ukrainie, zakłócenia w łańcuchach dostaw, „szok migracyjny” doprowadzający do wzrostu popytu a tym samym cen towarów i usług. To ostatnie dotyczy się głównie Rosjan uciekających przed mobilizacją¹⁹.

Aby mitygować negatywne skutki inflacji, w Kazachstanie wprowadzono relatywnie szeroki zakres środków antykrzysowych obejmujących odroczenie opłat praktycznie wszystkich podatków (dla MŚP i branż objętych kryzysem), udzielanie preferencyjnych kredytów, wstrzymanie większości kontroli, mechanizmy stymulujące programy inwestycyjne. Znaczna część środków jest kierowana do przedsiębiorców utrzymujących zatrudnienie²⁰.

Według danych statystycznych Kazachstanu, obroty handlowe tego kraju z zagranicą wyniosły w 2021 roku 101,5 mld USD (wzrost o +17,3%). Największy udział w obrotach miały kraje azjatyckie (32,8%), następnie kraje WNP (32,3%), państwa UE (29,6%)²¹.

Wykres 2. Wykres 2. Udział w obrocie międzynarodowym Kazachstanu

Opracowanie na podstawie: <https://www.trade.gov.pl/kierunki-eksportu/azja-srodkowa/kazachstan/> (dostęp 03.02.2022 r.)

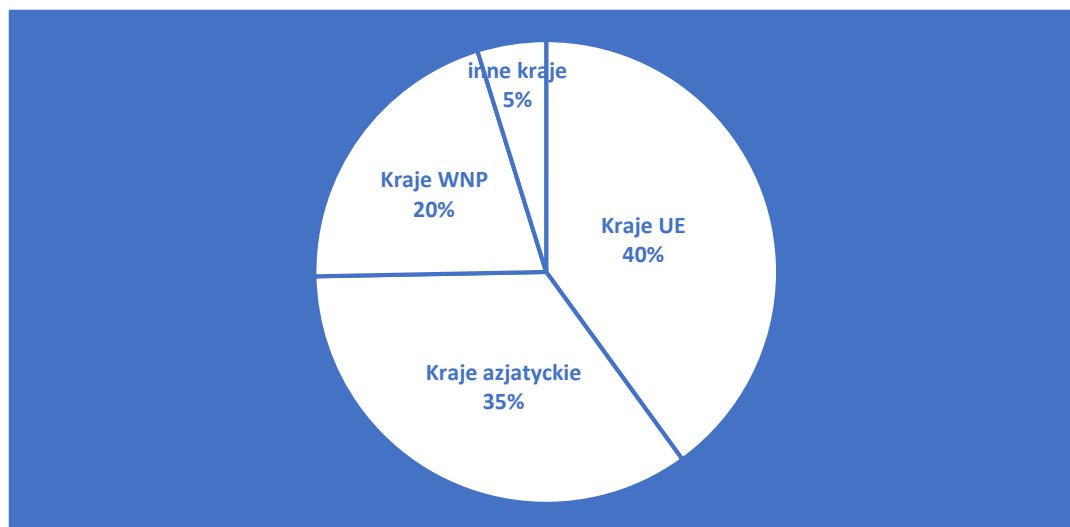
W 2021 r. eksport Kazachstanu wyniósł 60,3 mld USD (wzrost o +26,9%). W eksporcie przeważały produkty paliwowe i ropa naftowa (57,7%), metale (ponad 20%) i wyroby przemysłu chemicznego (ok. 5%). Największymi odbiorcami kazachstańskich towarów w 2021 r. były: Chiny (16,4%), Włochy

¹⁹ <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-06-21/pierestrojka-tokajewa-kazachstan-wobec-wyzwan-wewnetrznych-i> (dostęp 02.02.2023 r.)

²⁰ <https://www.trade.gov.pl/kierunki-eksportu/azja-srodkowa/kazachstan/> (dostęp 03.02.2022 r.)

²¹ <https://www.trade.gov.pl/kierunki-eksportu/azja-srodkowa/kazachstan/> (dostęp 03.02.2022 r.)

(14,7%), Rosja (11,5%), Niderlandy (7,3%), Turcja (4,9%), Uzbekistan (4,7%), Francja (4%). Eksport do państw UE ukształtował się na poziomie 40%, do krajów azjatyckich 35%, do państw WNP 20%²².

Wykres 3. Udział eksportu Kazachstanu

Opracowanie na podstawie: <https://www.trade.gov.pl/kierunki-eksportu/azja-srodkowa/kazachstan/>

Rysunek 2 Wartość importu i eksportu Kazachstanu

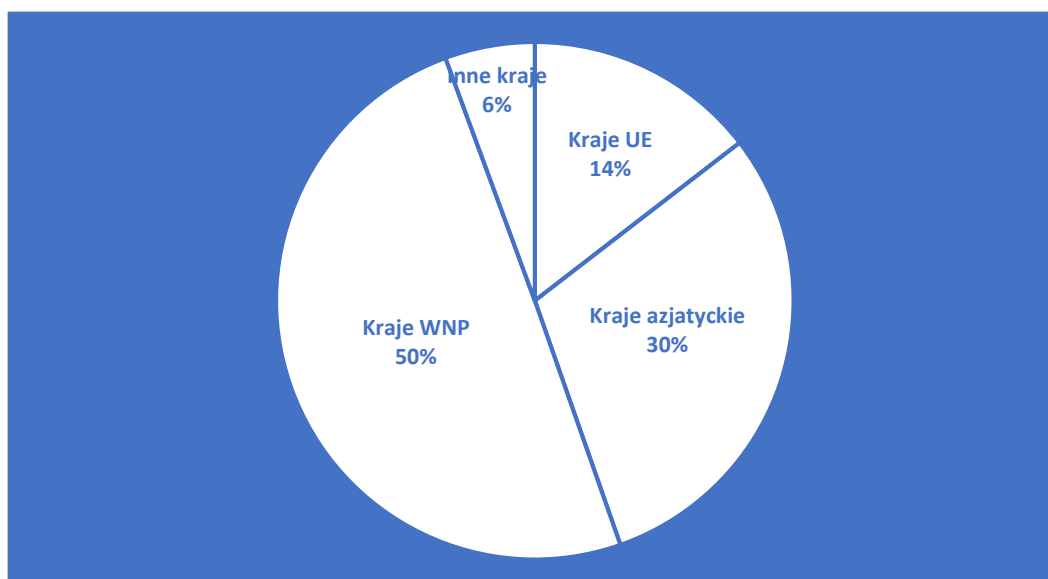
(dostęp 03.02.2022 r.)

Opracowanie na podstawie: <https://www.trade.gov.pl/kierunki-eksportu/azja-srodkowa/kazachstan/>
(dostęp 03.02.2022 r.)

W 2021 r. import Kazachstanu wyniósł 41,2 mld USD (wzrost o +5,7%). W imporcie przeważały maszyny i urządzenia (ponad 35%), metale i wyroby z metali (10,8%), wyroby przemysłu chemicznego (10,1%), środki transportu (8,9%). Największymi dostawcami towarów do Kazachstanu w 2020 r. były: Rosja (34,9%), Chiny (16,8%), Korea Płd. (12,8%), Niemcy (4,7%), USA (3%). Import z państw UE ukształtował się na poziomie 14,5%, z krajów azjatyckich 30%, a z państw WNP 49,6%²³.

²² <https://www.trade.gov.pl/kierunki-eksportu/azja-srodkowa/kazachstan/> (dostęp 03.02.2022 r.)

²³ <https://www.trade.gov.pl/kierunki-eksportu/azja-srodkowa/kazachstan/> (dostęp 03.02.2022 r.)

Wykres 4. Udział importu Kazachstanu

Opracowanie na podstawie: <https://www.trade.gov.pl/kierunki-eksportu/azja-srodkowa/kazachstan/> (dostęp 03.02.2022 r.)

2.2. Infrastruktura i transport

Udział transportu i komunikacji w PKB Kazachstanu wynosi około 8% według stanu na 2021 r. W kraju realizowany jest program wzrostu potencjału transportowego i tranzytowego kraju „Nurły Żoł”. Spośród najważniejszych inwestycji ostatnich lat warto wymienić uruchomienie portu Kuryk w 2017 r. jako element Międzynarodowej Transkaspijskiej Trasy Transportowej. Ważnym projektem jest również trasa lądowa „Zachodnie Chiny – Zachodnia Europa”.

Lotnictwo: Na terytorium Kazachstanu znajduje się 16 międzynarodowych portów lotniczych, z których najważniejsze to Almaty International Airport (w Ałmaty) i Nursultan Nazarbayev International Airport (Astana). Oba lotniska są ważnymi centrami przeładunkowymi towarów przybywających drogą lotniczą z Chin do Europy. Lotniska w Ałmatach i Astanie posiadają wysokorozwiniętą infrastrukturę, która pozwala w szybki sposób tankować samoloty. W 2019 roku lotnisko w Astanie obsłużyło 6,4 miliona pasażerów oraz przyjęło i odebrało ponad 69 000 ton ładunków. Międzynarodowa Korporacja Finansowa zapewnia pakiet finansowania w wysokości 222,2 mln USD dla Międzynarodowego Portu Lotniczego Ałmaty na budowę nowego terminalu w celu wzmocnienia łączności i konkurencyjności gospodarczej Kazachstanu²⁴. Narodowym przewoźnikiem jest Airastana, które w rankingu Skytrax zostały ocenione na 4 gwiazdki z 5 możliwych²⁵.

Kolej: Koleje w Kazachstanie (Kazachstan Temir Żoły/Kazakhstan Railways) to czołowy przewoźnik kolejowy w kraju. Rozbudowana sieć kolejowa łączy stolicę z głównymi miastami Kazachstanu poprzez szybkojeżdżące (200 km/h) pociągi. Położenie Kazachstanu między Chinami a Europą oraz duże

²⁴ <https://www.trade.gov/market-intelligence/kazakhstan-air-cargo-opportunities> (dostęp 03.02.2023 r.)

²⁵ <https://skytraxratings.com/airlines/air-astana-rating> (dostęp 03.02.2023 r.)

odległości między miastami sprawiają, że transport kolejowy przez ten kraj odgrywa bardzo ważną rolę. Szerokość torów taka sama jak w Rosji sprawia, że to połączenie przebiega bez problemu, natomiast trwają prace nad udoskonaleniem połączenia między Kazachstanem a Chinami, gdzie są różne szerokości torów kolejowych. Zostały zakończone prace przy budowie linii kolejowej od stacji Uzen do granicy Kazachstanu z Turkmenistanem.

Sukcesywnie modernizowana infrastruktura kolejowa w Kazachstanie umożliwia szybki i dogodny transport towarów między Europą a Azją. Transport kolejowy w Kazachstanie obejmuje 47% ogółu przewozu towarów. Wymiana towarów na linii Chiny-Europa-Chiny wynosi 440 tys. TEU pociągami towarowymi. Istotną pozycję posiada terminal Dostyk na przejściu granicznym z Chinami.

Porty morskie: Dwa strategiczne węzły pod względem wolumenów stanowią porty w Aktau oraz Atyrau. Ten pierwszy, będący na trasie Transkaspijskiego Międzynarodowego Szlaku Transportowego, w połowie roku 2022 spodziewał się dwukrotnego wzrostu obrotów kontenerowych w ciągu całego 2022 r - do 50 tys. TEU (kontenerów), co miało się przełożyć na sześciokrotny wzrost tonażu towarów (do 3,2 mln t)²⁶. Nad Morzem Kaspijskim zlokalizowany jest także port Bautino, będący portem pomocniczym dla Aktau oraz Kuryk, który stanowi ważny element multimodalnej trasy przeładunkowej „Zachodnie Chiny – Zachodnia Europa”²⁷. Istotne są także porty rzeczne z dostępem do morza – Morza Arktycznego – w Pavlodar, Semey i Oskemen na północnym-wschodzie kraju, które umożliwiają transport wodny między Kazachstanem, Chinami i Rosją.

Drogi: W Kazachstanie jest do dyspozycji 40 tras drogowych, które dzielą się na magistrale międzynarodowe – europejskie i azjatyckie, oraz azjatyckie. Z uwagi jednak na znaczne odległości, znacznie częściej korzysta się z połączeń lotniczych i kolejowych.

2.3. Współpraca międzynarodowa

Poniżej przedstawiono wykaz organizacji międzynarodowych, których członkiem jest Republika Kazachstanu:²⁸

Tabela 1. Wykaz ważniejszych organizacji międzynarodowych, których członkiem jest Republika Kazachstanu.

Nazwa organizacji	Skrót	Rok przystąpienia
<i>Euroazjatycka Unia Gospodarcza</i>	EUG	2014
<i>Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza</i>	EaWG (EWG)	2000
<i>Środkowoazjatycka Wspólnota Gospodarcza</i>	EWWiS	2002
<i>Szanghajska Organizacja Współpracy</i>	SOW	2001
<i>Strefa Wolnego Handlu WNP</i>	SWH WNP	2011

²⁶ <https://www.portaktauz.kz/en/about-the-port/> (dostęp 03.02.2023 r.)

²⁷ <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 13.02.2023 r.)

²⁸ <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 13.02.2023 r.)

<i>Organizacja Narodów Zjednoczonych</i>	ONZ	1992
<i>Międzynarodowy Fundusz Walutowy</i>	MFW	1992
<i>Bank Światowy</i>	WB	2000
<i>Światowa Organizacja Handlu</i>	WTO	2015

Źródło: <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 13.02.2023 r.)

Główne międzynarodowe, regionalne oraz dwustronne umowy handlowe, których stroną jest Republika Kazachstanu²⁹:

- Umowa o Pogłębionym Partnerstwie i Współpracy (EPCA) z Unią Europejską z dnia 21.12.2015 r. Jest to szczególnie istotna umowa, ponieważ Unia Europejska jest najważniejszym partnerem handlowym i inwestycyjnym Kazachstanu generując 40% obrotów handlowych Kazachstanu i rocznie przekraczają 31 mld EUR. Kazachstan jest trzecim największym dostawcą energii do Europy z krajów, które nie są członkami OPEC (po Rosji i Norwegii). Kazachstan eksportuje do krajów UE ropę naftową, która znajduje w 70% tam swój rynek zbytu. Sama umowa dotyczy współpracy w obszarze politycznym, bezpieczeństwa międzynarodowego i regionalnego, handlu i gospodarki, kultury, sportu i turystyki, a także edukacji i rozwoju kapitału ludzkiego³⁰.
- Umowy handlowe między krajami Azji Centralnej a Republiką Kazachstanu:
 - Z Kirgistanem z dnia, 11.11.1995, 17.04.1998, 18.12.1998, 02.03.2001;
 - Z Tadżykistanem z dnia 25.01.1994, 09.04.1999, 30.01.1995, 05.12.1997, 13.06.2000;
 - Z Uzbekistanem z dnia 24.08.1994, 16.05.1998;
- Umowy handlowe z Rosją z dnia 03.11.1993, 11.05.1995, 10.07.1995, 19.08.1995, 20.09.1995, 30.10.1995, 20.08.1997, 07.07.1998, 07.12.1999, 09.10.2000; 18.02.1993, 13.12.1993, 20.03.1995;
- Umowa handlowa z Kubą z dnia 25.12.1991;
- Umowy handlowe z USA z dnia 18.02.1993, 13.12.1993, 20.03.1995, 18.12.1999;
- Umowy handlowe z Azerbejdżanem z dnia 09.06.1998, 20.06.1999;
- Umowa handlowa z Armenią z dnia 02.09.1999;
- Umowy handlowe z Białorusią z dnia 20.06.1999, 01.09.1999;
- Umowa handlowa z Gruzją z dnia 16.06.1999;
- Umowy handlowe z Mołdawią z dnia 23.02.1996, 25.11.1998;
- Umowy handlowe z Ukrainą z dnia 31.05.1999, 22.06.2000;
- Umowa handlowa z Austrią z dnia 26.04.1993;
- Umowy handlowe z Bułgarią z dnia 02.02.1994, 13.03.1998;
- Umowa handlowa ze Zjednoczonym Królestwem z dnia 21.03.1994;
- Umowa handlowa z Węgrami z dnia 09.03.1995;
- Umowa handlowa z Niemcami z dnia 04.12.2003;

²⁹ <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 13.02.2023 r.)

³⁰ <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 13.02.2023 r.)

- Umowa handlowa z Hiszpanią z dnia 23.03.1994;
- Umowa handlowa z Łotwą z dnia 05.09.2001;
- Umowy handlowe z Litwą z dnia 10.02.1993, 07.3.1997, 11.05.2000;
- Umowy handlowe z Rumunią z dnia 25.04.1996, 17.06.1999;
- Umowa handlowa ze Słowacją z dnia 19.06.1998;
- Umowa handlowa z Finlandią z dnia 29.09.1992;
- Umowa handlowa ze Szwajcarią z dnia 12.05.1994;
- Umowa handlowa ze Szwecją z dnia 23.03.1994;
- Umowa handlowa z Polską z dnia 06.07.2005;

2.4. Główne sektory gospodarki Kazachstanu

Gospodarka Kazachstanu obejmuje 5 zasadniczych sektorów³¹:

Naftowo-gazowy – ten sektor jest najbardziej perspektywiczną i dynamicznie rozwijającą się gałęzią przemysłu Kazachstanu, a dochody płynące z produkcji i eksportu stanowią kolejno 15% i 60% PKB kraju. Szacuje się, że morskie i lądowe rezerwy węglowodorów wynoszą 30 mld baryłek, co stanowi 1,8% zasobów globalnych. Od 2016 r. rozpoczęła się eksploatacja największego złoża ropy i gazu ziemnego w Kaszagan.

Rolniczy – mimo dość trudnych warunków klimatycznych w Kazachstanie, rolnictwo stanowi drugą najbardziej rozwojową gałęzią przemysłu. Niemal 9% osób pracujących zatrudnionych jest właśnie w tej branży. Dzięki sztucznie nawadnianym polom na południu i południowym-wschodzie kraju z powodzeniem uprawia się bawełnę (141 tys. ha), tytoń i ryż (po 70 tys.). Najwięcej zajmują jednak pola do uprawy zbóż (23 mln ha). Średnioroczna produkcja wynosi 200 tys. ton płodów rolnych. Z kolei na stepach hoduje się bydło, którego pogłowie szacuje się na 5 mln sztuk.

Górnictwa węglowego – Kazachstan posiada bogate złoża węgla kamiennego. 80% wydobywanych złóż w tym kraju jest wykorzystywane na własne potrzeby elektroenergetyki. Do największych przedsiębiorstw wydobywczych zalicza się „Bogatyr Akces Komir” S.A. (42,8% wydobywania), „Euroazjatyjska Kompania Energetyczna” (20,7% wydobywania), „Majkuben – West” Z.S.A. (3,3% wydobywania), „Ispat – Karmet” O.S.A. (12,3% wydobywania) oraz zakład „Borty” koncernu „Kazachmys” (8,7% wydobywania).

Sektor wydobywczy w Kazachstanie budzi zatem zainteresowanie ze strony partnerów zagranicznych. Według danych na dzień 01.04.2022 r. bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Kazachstanie wyniosły 168,8 mld USD, z czego aż 128 mld USD (75,8%) trafiło do sektora wydobywczego, w tym 119 mld USD (70%) do sektora naftowego³².

Elektroenergetyczny – silnie powiązany z sektorami wydobywczymi, ponieważ aż 72% energii produkowanej jest z węgla kamiennego. Alternatywne źródła energii stanowią w ogólnym bilansie energetycznym zaledwie 0,2%.

³¹ <https://www.gov.pl/web/kazachstan/ie> (dostęp 13.02.2023 r.)

³² <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 13.02.2023 r.)

Transportu - transport i komunikacja obejmują 8% w PKB Kazachstanu. W ramach programu rozwoju infrastruktury „Nurły Żoł”. Kazachstan realizuje również szereg projektów skoncentrowanych na wzroście potencjału transportowego i tranzytowego kraju.

2.5. Popyt i zapotrzebowanie na wybrane produkty i usługi

Obiecującym rynkiem jest sektor spożywczy, szczególnie świeżych produktów, które wymagają odpowiednich warunków i urządzeń do pakowania i magazynowania. Dlatego też niszą jest przemysł gastronomiczny, który wykazuje zapotrzebowanie na specjalistyczne urządzenia i maszyny dedykowane.

Kraj wykazuje także silne zapotrzebowanie na towary codziennego użytku, przede wszystkim odzież, środki higieny, elektronikę oraz artykuły gospodarstwa domowego. Kazachstan ma słabo rozwiniętą tę gałąź przemysłu, a więc importuje te towary z Chin. Niemniej towary chińskie nie zaspokajają popytu. Brak dużego wyboru wśród artykułów pierwszej potrzeby niesie duży potencjał dla zagranicznych firm i uzyskania silnej pozycji oraz wiernych klientów.

Wraz z perspektywami rozwoju przemysłu wydobywczego w Kazachstanie przewiduje się większe zapotrzebowanie na nowoczesny sprzęt wydobywczy, a reformy w przemyśle górniczym ukierunkowane na prywatyzację części zakładów mają zwiększyć ich rentowność.

Rozległe tereny kraju i rozproszona ludność stanowią wyzwanie dla dostawców usług telekomunikacyjnych. Telefonii komórkowa, stacjonarna oraz usługi internetowe mają ograniczony zasięg przez co wymagają usprawnień. Owe problemy komunikacyjne utrudniają funkcjonowanie i rozwój firm na rynku kazachskim. Jest to zatem duży i niezagospodarowany rynek, gdzie jest duży, niezaspokojony popyt na usługi telekomunikacyjne oraz na sprzęt elektroniczny³³. Największym na rynku kazachskim dostawcą usług internetowych są linie lotnicze Air Astana³⁴.

Elementy charakterystyczne dla wymiany handlowej między Polską a Kazachstanem:

W latach 2017 – 2020 zarejestrowano dynamiczny wzrost polskiego eksportu do Kazachstanu, którego wartość w 2020 r. wyniosła ponad 950 mln USD. Wpływ na tę wartość miał eksport kosmetyków i środków czystości³⁵.

³³ <https://www.eastanalytics.com/rynek-dla-eksportera-doradztwo-kazachstan/> (dostęp 13.02.2023 r.)

³⁴ https://www.paih.gov.pl/files/?id_plik=34497 (dostęp 15.02.2023 r.)

³⁵ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 13.02.2023 r.)

Tabela 2. Wymiana handlowa Polski i Kazachstanu w latach 2014-2021 wg GUS

	2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021	
	mln USD	% r/r	mln USD	% r/r	mln USD	% r/r	mln USD	% r/r	mln USD	% r/r	mln USD	% r/r	mln USD	% r/r	mln USD	% r/r
Eksport	570,5	-4,4%	401,2	-29,7%	325,6	-18,8%	476,8	+46,4%	521,1	+9,3%	597,3	+14,6%	951,9	+59,4%	831,4	-12,7%
Import	1.718,6	+191,2%	948,3	-44,8%	538,5	-43,2%	921,4	+71,1%	1.826,4	+98,2%	1.461,9	-20,0%	1.119,8	-23,4%	1.025,0	-8,5%
Obroty	2.289,1	+92,8%	1.349,5	-40,1%	864,1	-36,0%	1.398,2	+61,8%	2.347,5	+67,9%	2.059,2	-12,3%	2.071,7	+0,6%	1.856,4	-10,4%
Saldo	-1148,1		-547,1		-212,9		-444,6		-1.305,3		-864,6		-167,9		-193,6	

Źródło: <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 13.02.2023 r.)

W 2021 r. doszło jednak do spadku obrotów po stronie polskiego eksportu (-12,7%) oraz importu (-8,5%), których wartość wyniosła kolejno 831,4 mld USD oraz 1025 mld USD. Za spadek odpowiadało zmniejszenie dostaw kosmetyków i wyrobów z metali. W 2021 r. Polska eksportowała do Kazachstanu przede wszystkim leki, chemię budowlaną, wyroby ceramiczne, silniki, maszyny górnicze, urządzenia dla rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, sprzęt medyczny, artykuły drzewno-papiernicze³⁶.

W styczniu – wrześniu 2022 r. obroty handlowe Polski z Kazachstanem (dane wstępne GUS) wynosiły 1760 mln USD (wzrost o +21,1% w porównaniu z analogicznym okresem 2021). W styczniu – wrześniu 2022 r. polski eksport do Kazachstanu wynosił 714,8 mln USD (wzrost o +6,4%)³⁷.

Największe grupy towarowe w polskim eksporcie do Kazachstanu w 2022 r.³⁸:

maszyny i urządzenia: łączna wartość eksportowanych maszyn i urządzeń wyniosła 371 mln USD (odpowiadając za 52% eksportu i osiągając wzrost dostaw o 88%). Najliczniejsze pozycje w tej grupie to silniki, pojazdy i ich części, maszyny rolnicze i urządzenia do przetwórstwa spożywczego, urządzenia wydobywcze, chłodziarki/zamrażarki, urządzenia grzewcze, maszyny do przeładunku towarów, wybrane urządzenia elektroniczne i elektrotechniczne, przyrządy i aparatura medyczna³⁹;

wyroby przemysłu chemicznego i tworzywa sztuczne: łączna wartość eksportowanych produktów osiągnęła wartość 177,7 mln USD (odpowiadając za 25% eksportu i osiągając spadek dostaw o -44,6%). Największe pozycje w tej grupie to produkty farmaceutyczne, barwniki, kosmetyki, tworzywa i wyroby z tworzyw sztucznych, pasy/taśmy przenośnikowe. Spadek eksportu w tej grupie wynikał głównie ze znacznego spadku eksportu kosmetyków;

³⁶ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 13.02.2023 r.)

³⁷ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 13.02.2023 r.)

³⁸ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 13.02.2023 r.)

³⁹ https://www.paih.gov.pl/files/?id_plik=34498 (dostęp 15.02.2023 r.)

artykuły rolno-spożywcze: łączna wartość eksportowanych produktów rolno-spożywczych wyniosła 63,1 mln USD (odpowiadając za 8,8% eksportu i osiągając wzrost dostaw o 27,7%). Najważniejsze pozycje w tej grupie to jabłka, przetwory warzywne i inne przetwory spożywcze;

metale i wyroby z metali: wartość eksportu w tej kategorii wyniosła 32,9 mln USD (odpowiadając za 4,6% wartości eksportu i osiągając wzrost dostaw o +47,5%).

W styczniu – wrześniu 2022 r. polski import z Kazachstanu wyniósł 1045,2 mln USD (wzrost o +33,8%). Najważniejszymi grupami produktów z Kazachstanu były surowce kopalne: 867,2 mln USD (83% wartości importu; wzrost wartości dostaw o +30,4%) w postaci węgla kamiennego (48,6% wartości importu), wyrobów z ropy naftowej (43,4%), węglowodory skroplone, propan skroplony. Ponadto w imporcie z Kazachstanu występowały m.in. artykuły rolno-spożywcze: 69,7 mln USD (6,6% importu; wzrost dostaw o +34,5%; głównie nasiona lnu), metale i wyroby z metali: 52,3 mln USD (5% importu; głównie cynk oraz żeliwo i stal/wyroby z żeliwa i stali); wyroby przemysłu chemicznego: 47,7 mln USD (4,5% importu; spadek dostaw o -5%; głównie fosfor, ale także nawozy)⁴⁰.

3. WSPÓŁPRACA MIĘDZY KAZACHSTANEM A POLSKĄ

3.1. Uwarunkowania prawne

Handlowa współpraca między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Kazachstanu regulowana jest przez trzy kluczowe umowy:

- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Kazachstanu o współpracy gospodarczej, podpisana w Astanie w dniu 6 lipca 2005 r. (M.P. z 2006 r., Nr 13, poz. 171, data wejścia w życie: 21 stycznia 2006 r.);
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Kazachstanu o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji, podpisana w Ałmaty w dniu 21 września 1994 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 121, poz. 584, data wejścia w życie: 25 maja 1995 r.);
- Konwencja między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Kazachstanu w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku, podpisana w Ałmaty w dniu 21 września 1994 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 121, poz. 586, data wejścia w życie: 13 maja 1995 r.)

Członkostwo Polski w UE, pociąga za sobą także regulacje wynikające z Umowie o Pogłębionym Partnerstwie i Współpracy z Unią Europejską (EPCA)⁴¹.

Współpraca inwestycyjno-kapitałowa

Na koniec 2021 r. w Kazachstanie zarejestrowanych było ok. 150 firm z polskim kapitałem, choć aktywnie działających było wówczas ok. 80, a ich wartość wyniosła wówczas 73,3 mln USD. Z kolei na dzień 01.04.2022 wartość ta wzrosła do 81,9 mln USD. Polskie inwestycje obejmują sektor farmaceutyczny (Polpharma, Balton) i chemiczny (TUNAP), rolno-spożywczy (Wierzejki), budowlany (Ulma Construction, J&J Decor, Megagaz, Cersanit, Śnieżka) i meblarski (Taranko), energetyczny,

⁴⁰ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 13.02.2023 r.)

⁴¹ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 14.02.2023 r.)

metalurgiczny, produkcję maszyn rolniczych (Akpil), produkcję aparatury kontrolno-pomiarowej, eksport maszyn pakujących (Veletko, TERMOPAK), eksport maszyn do drewna (GOMAD) usług biznesowych, infrastruktury transportowej⁴².

Brak jest natomiast znaczących inwestycji kazachstańskich w Polsce, choć ta niewielka współpraca obejmuje produkcję linii technologicznych dla sektora spożywczego.

Bariery dostępu do rynku Kazachstanu:

- Procedury zamówień publicznych wymagają od przedsiębiorstw korzystania z wyprodukowanych w Kazachstanie produktów lub usług;
- Niejednorodne procedury przetargowe;
- Skomplikowane procedury budowlane;
- Nadmierna biurokracja, a niekiedy także korupcja;
- Liczne kontrole celne i podatkowe;
- Skomplikowane procedury zwrotu podatku VAT⁴³;
- Nieprzejrzyste przepisy regulujące wymianę handlową⁴⁴;

Działania antykryzysowe

W Kazachstanie w latach 2020 – 2022 zastosowano szereg środków antykryzysowych obejmujących odroczenie opłat podatków, udzielenie preferencyjnych kredytów, wstrzymanie kontroli, wprowadzono mechanizmy stymulujące programy inwestycyjne. Wiele z nich obowiązywało przez jakiś czas, ale niektóre są ważne do tej pory:

Dla producentów lokalnych od 2021 roku uproszczona została procedura zwrotu podatku VAT, a podczas handlu towarami na terenie Specjalnych Stref Ekonomicznych przedsiębiorcy są zwolnieni z obowiązku płacenia podatku VAT.

Podjęto działania na rzecz zwiększenia dostępu kredytów dla przedsiębiorców, m.in. uruchomiono nową formę tzw. „mikro kredytowanie małego i mikro biznesu” w ramach państwowego programu „Karta Drogowa Biznesu-2025”.

W dniu 19.05.2020 w Kazachstanie przyjęto Kompleksowy Plan Odbudowy Wzrostu Gospodarczego (na 2020 r.), który zawierał 10 kierunków działań i 164 środki systemowe i branżowe. Plan został opracowany przez rząd Kazachstanu we współpracy z Narodowym Bankiem Kazachstanu (NBK), Narodową Izbą Przedsiębiorców ATAMEKEN i stowarzyszeniami biznesu. Działania przewidywały zwolnienie i odroczenie podatków i składek na ubezpieczenie społeczne dla MŚP, wyznaczono dodatkowe środki na ulgowe kredyty dla MŚP. Środki wsparcia zostały zaadresowane także do konkretnych sektorów:

- Przetwórczego
- Wydobywczo-metalurgicznego

⁴² <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6>,

<https://www.eastanalytics.com/rynek-dla-eksportera-doradztwo-kazachstan/> (dostęp 14.02.2023 r.)

⁴³ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 14.02.2023 r.)

⁴⁴ <https://www.eastanalytics.com/rynek-dla-eksportera-doradztwo-kazachstan/> (dostęp 14.02.2023 r.)

- Rolno-przemysłowego
- Budowlanego
- Lotnictwa cywilnego
- Logistyki i turystyki
- MŚP
- Wsparcie zatrudnienia, edukacji i ochrony zdrowia⁴⁵.

3.2. Zawarte umowy dwustronne i wielostronne

Tabela 3. Umowy dwustronne pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Kazachstanu od 21 września 1994 roku.

1.	
Tytuł umowy:	Porozumienie między Rządem RP,, a Rządem Republiki Kazachstanu o współpracy w dziedzinie edukacji
Data podpisania:	15.09.2014
Data wejścia w życie:	06.06.2016
2.	
Tytuł umowy:	Konwencja między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej, a Rządem Republiki Kazachstanu w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku.
Data podpisania:	21.09.1994
Data wejścia w życie:	13.05.1995
3.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP, a Rządem Republiki Kazachstanu o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych.
Data podpisania:	24.05.2002
Data wejścia w życie:	01.02.2005
4.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej, a Rządem Republiki Kazachstanu o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji.
Data podpisania:	21.09.1994
Data wejścia w życie:	25.05.1995
5.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP, a Rządem Rep. Kazachstanu o współpracy gospodarczej
Data podpisania:	06.07.2005
Data wejścia w życie:	21.01.2006
6.	
Tytuł umowy:	Porozumienie o współpracy w dziedzinie gospodarki między Ministrem Rozwoju i Finansów RP, a Ministerstwem Gospodarki Narodowej Republiki Kazachstanu
Data podpisania:	06.09.2017

⁴⁵ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 14.02.2023 r.)

Data wejścia w życie:	06.09.2017
7.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP, a Rządem Rep. Kazachstanu o wzajemnej ochronie informacji niejawnych.
Data podpisania:	05.11.2010
Data wejścia w życie:	01.04.2012
8.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP, a Rządem Rep. Kazachstanu o zniesieniu obowiązku wizowego dla posiadaczy paszportów dyplomatycznych
Data podpisania:	29.03.2007
Data wejścia w życie:	31.07.2008
9.	
Tytuł umowy:	Porozumienie między Rządem RP, a Rządem Republiki Kazachstanu o współpracy w dziedzinie rolnictwa
Data podpisania:	22.08.2016
Data wejścia w życie:	11.02.2017
10.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP, a Rządem Rep. Kazachstanu o współpracy w dziedzinie turystyki.
Data podpisania:	29.03.2007
Data wejścia w życie:	11.07.2007
11.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP, a Rządem Republiki Kazachstanu o readmisji osób.
Data podpisania:	22.08.2016
Data wejścia w życie:	04.08.2017
12.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP, a Rządem Rep. Kazachstanu o współpracy w dziedzinie turystyki.
Data podpisania:	29.03.2007
Data wejścia w życie:	11.07.2007
13.	
Tytuł umowy:	Konwencja konsularna między RP, a Republiką Kazachstanu
Data podpisania:	27.11.1997
Data wejścia w życie:	10.11.2006
14.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP a Rządem Republiki Kazachstanu o międzynarodowych przewozach drogowych.
Data podpisania:	23.05.1997

Data wejścia w życie:	15.04.1998
15.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP, a Rządem Republiki Kazachstanu o komunikacji lotniczej.
Data podpisania:	27.11.1997
Data wejścia w życie:	15.04.1998
16.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP, a Rządem Republiki Kazachstanu o współpracy w przemyśle obronnym.
Data podpisania:	29.03.2007
Data wejścia w życie:	03.12.2013
17.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP, a Rządem Rep. Kazachstanu o współpracy w dziedzinie obronności
Data podpisania:	11.07.2012
Data wejścia w życie:	11.08.2013
18.	
Tytuł umowy:	Umowa między Rządem RP, a Rządem Rep. Kazachstanu o współpracy w dziedzinie obronności
Data podpisania:	11.07.2012
Data wejścia w życie:	11.08.2013

Źródło: : Internetowa Baza Traktatowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, <https://traktaty.msz.gov.pl/> (dostęp 14.02.2023)

3.3. System celny

Od 1 lipca 2010 r. Republikę Kazachstanu jako członka EAUG, obowiązuje Wspólna Taryfa Celna (WTC). Opiera się ona na Zharmonizowanym Systemie Określania i Kodowania Towarów w handlu zagranicznym (HS), a więc jest to system zbliżony do taryf Unii Europejskiej. Z uwagi, iż Polska należy do krajów uprzywilejowanych (Klauzula Najwyższego Uprzywilejowania - KNU) bazowa taryfa na import towarów krajów trzecich wynosi 10%. W związku ze wstąpieniem Kazachstanu do WTO w grudniu 2015 r. bazowa taryfa celna została obniżona do średniego poziomu 6,5%. Dla towarów z sektora rolno-spożywczego średni poziom ceł wynosi 10,2%, a dla towarów przemysłowych od 5,6% do 8,7%.

Poszczególne zmiany taryf celnych dotyczących stosowanych na terytorium EAUG jednolitych ceł na produkty, a także ceł na produkty wwożone spoza państwa EAUG można śledzić na stronach Euroazjatyckiej Komisji Gospodarczej⁴⁶ oraz Komitetu Dochodów Państwowych Ministerstwa Finansów RK⁴⁷. Informacje o taryfie celnej na dany produkt należy wyszukiwać według pozycji i kodów towarowych CN⁴⁸.

Na podstawie decyzji Euroazjatyckiej Komisji Gospodarczej, w Kazachstanie od 1 stycznia 2014 obowiązują kontyngenty taryfowe na przywóz niektórych towarów, importowanych dalej do krajów

⁴⁶ www.eurasiancommission.org

⁴⁷ <http://kgd.gov.kz/tnved/>

⁴⁸ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 14.02.2023 r.)

EAUG. Oznacza to, że na pewną ilość towarów wwożonych obowiązuje obniżona stawka celna, a import towarów przekraczających daną wielkość podlega wyższej stawce celnej.

Do ograniczeń pozataryfowych zalicza się depozyty importowe zakładające wpłacenie zaliczki na poczet cła przed wwozem towaru a także, licencje, pozwolenia i poświadczenia kompetencji, co powoduje, że firma nieprowadząca wcześniej działalności w Kazachstanie musi wejść w joint-venture z podmiotem kazachskim. Wymagane są także certyfikaty i świadectwa rejestracji produktu do sprzedaży w Kazachstanie, w tym określające, że importowane towary spełniają krajowe normy (certyfikat GOST-K)⁴⁹. Lista produktów objętych obowiązkiem potwierdzenia zgodności w ramach EAUG dostępna jest na stronie internetowej Euroazjatyckiej Komisji Gospodarczej⁵⁰. Produkcja oraz proces produkcyjny muszą spełniać jednolite wymagania opisane w regulacjach technicznych Unii Celnej⁵¹.

4. SYSTEM PRAWNO-PODATKOWY

Polska posiada z Kazachstanem umowę o unikaniu podwójnego opodatkowania, obowiązującą od 01.06.1995 r. Każda z zawartych przez Polskę umów może różnić się co do rodzaju dochodów, które obejmuje swoją regulacją.

Tabela 4. Stawki najważniejszych podatków we Włoszech.

PODATEK	STAWKI	PŁATNIK
VAT	12% (przewiduje się zniesienie podatku VAT na rzecz podatku obrotowego)	<ul style="list-style-type: none"> • Kazachstańskie firmy; • Nierezydenci; • Realizujący działalność w Kazachstanie poprzez filie, osoby importujące; • Opodatkowaniu VAT podlega obrót i import towarów. • Kodeks podatkowy Kazachstanu dopuszcza zwolnienie z podatku.
Cło	Stawki zależne od kategorii towaru oraz wartości importu lub eksportu	Podstawowe aspekty tych regulacji opisane są w Umowie o Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej oraz Kodeksie Celnym EaUG, na podstawie którego przyjęty został Kodeks RK „O regulacji Celnej w Republice Kazachstanu.
Akcyza	Stawki akcyzy zależne od towaru	Akcyza obejmuje towary produkowane na terenie Kazachstanu oraz importowane: <ul style="list-style-type: none"> • Wyroby alkoholowe; • Wyroby tytoniowe;

⁴⁹ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 14.02.2023 r.)

⁵⁰ <http://www.eurasiancommission.org/ru/act/texnreg/deptexreg/coordination/Documents/EPP.pdf>

⁵¹ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 14.02.2023 r.)

		<ul style="list-style-type: none"> • Paliwa oraz produkty ropopochodne • Środki transportu • Wyroby medyczne i lecznicze
CIT	<ul style="list-style-type: none"> • Stawka CIT dla działalności rolniczej wynosi 10%; • Stawka CIT dla pozostałej działalności wynosi 20%; • Do podstawowej stawki dolicza się 15% podatku od zysku firmy zagranicznej realizującej działalność w Kazachstanie poprzez stałe miejsce prowadzenia działalności gospodarczej; • Do podstawowej stawki dolicza się 5-20% podatku od zysku firmy zagranicznej prowadzącej działalność w Kazachstanie bez stałego miejsca prowadzenia działalności. 	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby prawne • Firmy zagraniczne
Podatek socjalny	11%	Odpowiednik składki ZUS.
PIT	<ul style="list-style-type: none"> • Stawka opodatkowania dla dochodów wynosi 20%; • Dochody w postaci dywidendy podlegają stawce 5%. 	Płatnikami są osoby fizyczne uzyskujące dochód.

Opracowanie na podstawie https://publikacje.paih.gov.pl/rynki_zagraniczne/KAZACHSTAN_podatki/files/basic-html/page2.html,
https://businessinmalopolska.pl/files/Dla%20eksporter%C3%B3w/Kazachstan/Prezentacja_gospodarcza_o_Kazachstanie_29_06_2020_-_Piotr_Guzowski.pdf (dostęp 14.02.2023 r.)

5. ZACHĘTY DLA INWESTORÓW

Inwestorzy zagraniczni mogą inwestować w 8 wydzielonych specjalnych strefach ekonomicznych (SSE) w Kazachstanie. Na ich terenie obowiązują szereg ułatwień.

Tabela 5. Spis ułatwień obowiązujących na terenie SSE w Kazachstanie

Fiskalne	Celne	Niefiskalne
<ul style="list-style-type: none"> Zwolnienie z podatku dochodowego od osób prawnych; Zwolnienie z podatku na grunt; Zwolnienie z podatku od nieruchomości; Zwolnienie z podatku społecznego; Zwolnienie z podatku VAT. 	<ul style="list-style-type: none"> Zwolnienie z obowiązków celnych w przypadku towarów importowanych na terytorium SSE; Zwolnienie z obowiązków celnych w przypadku towarów eksportowanych z terytorium SSE do Unii Celnej. 	<ul style="list-style-type: none"> Bezpłatne udostępnianie działki na cały okres pobytu w SSE; Uproszczona procedura zatrudnienia zagranicznych pracowników.

Opracowanie na podstawie https://businessinmalopolska.pl/files/Dla%20eksporter%C3%B3w/Kazachstan/Prezentacja_gospodarcza_o_Kazachstanie_29_06_2020_-_Piotr_Guzowski.pdf (dostęp 14.02.2023 r.)

Rysunek 3. Specjalne Strefy Ekonomiczne w Kazachstanie

Źródło:

https://businessinmalopolska.pl/files/Dla%20eksporter%C3%B3w/Kazachstan/Prezentacja_gospodarcza_o_Kazachstanie_29_06_2020_-_Piotr_Guzowski.pdf (dostęp 14.02.2023 r.)

Oprócz wymienionych wcześniej ulg związanych z przeciwdziałaniem skutkom kryzysu gospodarczego, Kazachstan przeznaczył dodatkowe środki wsparcia zaadresowane do konkretnych sektorów⁵²:

- Dla sektora przetwórczego przeznaczono ulgi finansowe, kredyty, dotacje dla rolnictwa i transportu oraz wzmocnienie wsparcia produkcji. Aby, uzyskać kredyt na dogodnych warunkach, obowiązkowe jest wykorzystanie w przedsiębiorstwie kazachstańskich materiałów i urządzeń.
- Krajowe rozwiązania wspierają silnie motoryzację, dla której zwiększono kwoty na ulgowe kredyty i leasing finansowy techniki.
- Z kolei w sektorze wydobywczo-metalurgicznym zwiększono pułap automatycznego zwrotu VAT, odroczone przedpłaty podatku korporacyjnego oraz obniżono podatek od wydobycia dla nisko rentownych złóż.
- Sektor rolno-przemysłowy wsparto rozwiązaniami takimi jak: możliwość zawierania kontraktów forward; odroczenie i restrukturyzacja kredytów; zastosowanie umów gwarantowanego zakupu płodów rolnych; wdrożenie pilotażowego mechanizmu finansowanie „od pola do półki sklepowej”; dotacje dla producentów nasion roślin oleistych oddawanych do przerobu; zniesienie opłaty celnej na wwóz cukru.
- Dla sektora budowlanego opracowano nowe normy przyspieszające projektowanie i budowę szpitali oraz innych obiektów. Automatycznie przedłużono terminy realizacji zamówień państwowych w zakresie prac budowlano-montażowych. Dla osób chcących kupić mieszkanie przewidziano ulgowe kredyty.
- Sektor transportowo-turystyczny może pochwalić się zwolnieniem z VAT autobusowych przewozów pasażerski na poszczególnych trasach. Wprowadzono preferencje podatkowe przy realizacji turystycznych projektów inwestycyjnych. Odstąpiono od kontroli celnej pociągów kontenerowych w tranzycie, a niektóre inne kontrole prowadzone są w miejscu przeznaczenia. Utrzymano poziom dotacji dla przewoźników kolejowych.
- MŚP i sektor usług wspierany jest mikro kredytami oraz uzupełnieniami środków obrotowych. Rozszerzono branżę, którym odroczone spłaty kredytów, a także uproszczono księgowość i sprawozdawczość podatkową dla indywidualnych przedsiębiorców prowadzących działalność w ramach specjalnego trybu podatkowego. Obniżono opłaty związane z zatrudnieniem pracowników.
- Zachęcający jest prężnie rozwijający się sektor IT, ICT oraz e-commerce. Stan branży można ocenić na dość wysoko w skali światowej, szczególnie jeśli weźmiemy pod uwagę rządowe projekty wdrażania usług IT świadczonych przez organy publiczne. Nierozwiązanymi problemami z jakimi boryka się branża IT w Kazachstanie to niedostateczny rozwój Internetu szerokopasmowego oraz LTE/4G, niewielki popyt na kazachstańskie produkty i usługi IT, niezadowolająca liczba specjalistów oraz niski poziom placówek oświatowych z zakresu informatyki. Dla dalszego rozwoju branży otwarto parki technologiczne (np. Astana Hub), które mają pomóc w rozwoju start-upów⁵³.
- Możliwość założenia firmy, jej oddziału lub przedstawicielstwa, przez Internet⁵⁴.

⁵² <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 14.02.2023 r.)

⁵³ https://www.paih.gov.pl/files/?id_plik=34497 (dostęp 15.02.2023 r.)

⁵⁴ https://www.paih.gov.pl/files/?id_plik=34497 (dostęp 15.02.2023 r.)

DIALOG GOSPODARCZY

Polska i Kazachstan utrzymują stabilne kontakty gospodarcze, które ukierunkowane są m.in. na polepszenie warunków dostępu do rynku. W tym celu przeprowadzono wiele ważnych przedsięwzięć⁵⁵:

- Polsko-Kazachstańska Komisja Międzyrządowa ds. Współpracy Gospodarczej;
- Forum Gospodarcze Polska-Kazachstan;
- Przedsięwzięcia targowo-wystawiennicze w Kazachstanie (polskie stoiska narodowe m.in. na targach KazBuid, WorldFood/AgroWorld, Sulu Expo);
- Polsko-Kazachstańska Izba Handlowo-Przemysłowa;
- Rada Biznesu „Kazachstan – Polska”;
- Zagraniczne Biuro Handlowe Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu.

6. UWARUNKOWANIA KULTUROWE

Język: oficjalnym językiem w Kazachstanie jest język kazachski i posługuje się nim 65% ludności. W biznesie natomiast powszechnie używany jest język rosyjski. Wyjątek stanowią przedstawiciele dużych firm, którzy posługują się językiem angielskim. Przy braku znajomości języka kazachskiego lub rosyjskiego, należy podczas rozmów zapewnić obecność tłumacza.

Strój: Podczas spotkań biznesowych i z urzędnikami ubiór powinien być formalny i elegancki. Mężczyźni zazwyczaj zakładają garnitur, a kobiety klasyczne suknie lub kostiumy biznesowe i bluzki. Bardzo ważne są buty, które powinny być dobrze wyczyszczone. Na wizyty domowe wskazany jest ubiór tradycyjny. Trzeba pamiętać, że nieoficjalny ubiór może urazić gospodarza.

Mowa ciała: Kazachowie witają się uściskiem dłoni, często oburącz, z uśmiechem i utrzymanie kontaktu wzrokowego. Gdy relacje są na tyle dobre, zamiast uścisku dłoni, można przywitać się objęciem. Gdy dochodzi do kilku spotkań dziennie z tym samym przedstawicielem, za każdym razem należy podać rękę na przywitanie. Do Kazachów należy zwracać się używając tytułu, imienia, nazwiska i nazwiska rodzowego. Podczas oficjalnych spotkań należy unikać dotykania osób płci przeciwnej. Dotyk w trakcie rozmowy nie jest zabroniony, ale to od strony Kazacha powinna wyjść taka inicjatywa, która zależy od bliskości znajomości. Starsi Kazachowie utrzymują największy dystans interpersonalny (ok. 1m).

Hierarchia: Kultura Kazachstanu odznacza się hierarchicznym charakterem, więc Kazachowie chcą mieć do czynienia z osobami o podobnej pozycji, dlatego też w biznesie powszechnie stosuje się tytuły akademickie lub zawodowe. Dlatego ważne jest wcześniejsze przesłanie informacji o wszystkich członkach swojego zespołu. Dyskusję otwiera zawsze najwyższy rangą w zespole Kazach, który następnie przedstawia swoich współpracowników w kolejności stanowisk. Otwarta krytyka osób starszych w zespole kazachskim oznacza w tamtejszej kulturze brak szacunku. Także miejsce przy stole negocjacyjnym opiera się na hierarchii – najbliżej gości siedzą Kazachowie o najwyższej randze, a dalsze miejsca zajmowane są w porządku malejącym od zajmowanych stanowisk. Ta sama reguła dotyczy również delegacji gości, a tendencja ta ma ułatwić prowadzenie rozmów. Osoba zajmująca najwyższe

⁵⁵ <https://www.gov.pl/attachment/553b17d3-db6e-4df5-9ae4-5ebd5bb3f2f6> (dostęp 14.02.2023 r.)

stanowisko w zespole kazachskim jest jedynym decydującym, choć niekiedy podjęcie ostatecznej decyzji wymagać będzie kilku spotkań.

Spotkania: Terminy spotkań są na ogół dotrzymywane, choć niekiedy zdarzą się anulowanie spotkań ze strony Kazachów lub zmiana terminu z powodu pilnych spraw. Dopuszczalne są spóźnienia, ale nie więcej niż 30-minutowe, a w przypadku większej zwłoki zalecany jest kontakt telefoniczny. Kazachowie to w większości muzułmanie, którzy modlą się kilka razy w ciągu dnia, a więc czas spotkań powinien uwzględniać przerwę na modlitwę. Czas zakończenia spotkania należy ustalić z wyprzedzeniem. Podczas spotkań wręcza się wizytówki, które są dwujęzyczne – jedna strona powinna być przetłumaczona na rosyjski. Bardzo ważny podczas rozmów negocjacyjnych jest czas na budowanie relacji w celu zaprezentowania swojej rzetelności oraz rozmowy na swobodniejsze (np. sport, sztuka, kuchnia) tematy z wyłączeniem tematów religijnych, politycznych i etnicznych. Należy mieć jednak na uwadze, że Kazachowie mają tendencję do prowadzenia rozmów w sposób okrężny, przejście do tematów biznesowych stanowi inicjatywę gospodarza. Styl negocjacji zależy od rodzaju biznesu. Sektor prywatny charakteryzuje się podejściem prozachodnim, a więc płynnym i rzeczowym załatwianiem spraw. Z kolei sektor publiczny jest znacznie bardziej oficjalny i zbiurokratyzowany, co wymaga więcej cierpliwości. Ze strony kazachskiej nie należy oczekiwać pisemnej umowy – niekiedy wystarczy uścisk dłoni, pod warunkiem, że obie strony darzą się zaufaniem.

Za normę uznaje się, jeśli potencjalny kontrahent proponuje znacznie niższą cenę za produkt lub usługę. Jest to jednak oznaka zainteresowania ofertą i zachęcenie do negocjacji. Szybka zgoda na proponowane warunki oznaczać może zamiar oszukania oferenta.

Kazachowie bardzo lubią zapraszać swoich partnerów biznesowych na obiad do domu, gdzie nie obowiązują formalne zachowania. Spotkanie takie cechuje się jednak innymi zwyczajami – napełnienie filiżanki herbatą do połowy jest typowe i oznacza, że gospodarz cieszy się naszym towarzystwem. Wypicie lub zjedzenie całego dania oznacza dla gospodarza kolejne poczęstunki dla gościa. Odwrócenie naczyń do góry dnem lub zostawienie części porcji na talerzu, oznacza, że już nam wystarczy. Obecność przy stole alkoholu zapowiada serię toastów, do których należy się przygotować wygłaszając krótką mowę.

Prezenty: Brak jest oficjalnego protokołu dotyczącego wręczania upominków, choć zazwyczaj wręcza się je na koniec spotkania. W przypadku zaproszenia do domu Kazacha warto zaopatrzyć się w podarunek w postaci słodyczy, kwiatów lub dobrego alkoholu. W przypadku tego ostatniego, przed wręczeniem, należy dowiedzieć się, czy gospodarz pije.

Najsukuteczniejszą metodą marketingową w przypadku prowadzenia biznesu z partnerami Kazachskimi są zatem relacje bezpośrednie oraz zapewnienie klientowi właściwego serwisu urządzeń i maszyn.

7. PODSTAWOWE KONTAKTY DO INSTYTUCJI WSPIERAJĄCYCH PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Tabela 6. Wykaz najważniejszych kontaktów.

1. Ambasada RP w Kazachstanie	
Witryna internetowa:	https://www.gov.pl/web/kazachstan/ambasada-rp-w-astanie
E-mail:	astana.amb.sekretariat@msz.gov.pl

Telefon:	+7 7172 94 44 00
2. Ambasada Kazachstanu w Polsce	
Witryna internetowa:	https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-warsaw?lang=pl
E-mail:	warsaw@mfa.kz
Telefon:	+48 (22) 651-58-61
3. Polska Agencja Inwestycji i Handlu	
Witryna internetowa:	www.paih.gov.pl
E-mail:	invest@paih.gov.pl
Telefon:	+48 22 334 98 75
4. Ministerstwo Rozwoju i Technologii w Polsce	
Witryna internetowa:	www.mr.gov.pl
E-mail:	kancelaria@mr.gov.pl
Telefon:	+48 22 273 70 00
6. Polsko-Kazachstańska Izba Handlowo-Przemysłowa	
Witryna internetowa:	https://pkihp.pl/
E-mail:	pkihp@pkihp.pl
Telefon:	+48 22 63 09 653
7. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Kazachstanu	
Witryna internetowa:	https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa?lang=en
E-mail:	krsim@mfa.kz
Telefon:	+7 (7172) 72-05-13
8. Komitet Regulacji Technicznej i Metrologii w Ministerstwie Handlu i Integracji	
Witryna internetowa:	https://www.gov.kz/memleket/entities/mti-ktrm?lang=ru
E-mail:	ktrm_mti@mti.gov.kz
Telefon:	+8 (7172) 75-05-01
9. Ministerstwo Rolnictwa Republiki Kazachstanu	
Witryna internetowa:	https://www.gov.kz/memleket/entities/moa?lang=ru
E-mail:	office@minagri.gov.kz
Telefon:	+ 7 (7172) 555-763
10. Kazakh Invest	
Witryna internetowa:	https://invest.gov.kz/
E-mail:	info@invest.gov.kz
Telefon:	+ 7 (7172) 620 627
11. East Analytics	
Witryna internetowa:	https://www.eastanalytics.com/
E-mail:	nfo@eastanalytics.com
Telefon:	+48 662803608
12. Zagraniczne Biuro Handlowe w Kazachstanie Polska Agencja Inwestycji i Handlu S.A.	
Witryna internetowa:	N/A
E-mail:	julia.horodecka@paich.gov.pl;
Telefon:	+7 701 765 91 30

13. Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych

Witryna internetowa: <https://kuke.com.pl/rynki-swiatowe/gospodarka-kazachstanu>

E-mail: kontakt@kuke.com.pl

Telefon: (22) 108 99 70

Źródło: Portal Promocji Eksportu